

فصلنامه علمی پژوهشی
دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت
دوره ۱۵ / شماره ۴ (پیاپی ۶۰) / زمستان ۱۴۰۵
صفحه ۳۳ تا ۴۱

تبیین تأثیر اطمینان بیش از حد مدیریت بر ناهنجاری در سودهای گزارش شده

مهناز اسلام دوست کاربرندی

دانشجوی دکتری حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
mahnazeslamdoost@gmail.com

علی اسماعیل زاده

گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
ali.esmaelzadeh@iauctb.ac.ir

امیررضا کیقبادی

گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
acc1388@gmail.com

فرزانه حیدرپور

گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
fheidarpoor@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۰۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۱۸

چکیده

هدف اصلی پژوهش تبیین تأثیر اطمینان بیش از حد مدیریت بر ناهنجاری در سودهای گزارش شده در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. برای این منظور اطلاعات صورتهای مالی ۱۴۷ شرکت در دوره زمانی ۱۴۰۱-۱۳۹۰ گردآوری شده است. برای آزمون فرضیه‌ها از رگرسیون چندمتغیره با داده‌های تابلویی استفاده شده است. برای ناهنجاری در سودهای گزارش شده از معیار جونز تعدیل شده و شاخص ایکل استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش نشان می‌دهد که معیار اطمینان بیش از حد مدیریت بر معیار نخست - جونز تعدیل شده - ناهنجاری در سودهای گزارش شده تأثیر معناداری دارد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم پژوهش نشان می‌دهد که معیار اطمینان بیش از حد مدیریت بر معیار دوم - شاخص ایکل - ناهنجاری در سودهای گزارش شده تأثیر معناداری ندارد.

واژه‌های کلیدی: اطمینان بیش از حد مدیریت، ناهنجاری در سودها، شاخص ایکل

۱- مقدمه

اعتمادبه‌نفس مدیران ارشد مزایای بیشتری را به ارمغان می‌آورد و در عین حال فراتر از این حد مطلوب اعتمادبه‌نفس، منجر به سرمایه‌گذاری ناکارآمد خواهد شد و ممکن است که به ارزش شرکت آسیب برساند. در واقع اعتمادبه‌نفس بیش‌ازحد منجر به در یک راستا قرار گرفتن تصمیمات مدیران با منافع سهامداران می‌شود و مدیران را به صرف تلاش بیشتر ترغیب می‌کند. همچنین اعتمادبه‌نفس بیش‌ازحد مدیران، در تصمیم‌گیری‌ها و تلاش در بودجه‌بندی سرمایه‌ای و تصمیمات تأمین مالی اثر می‌گذارد، که در مجموع همه این پیامدها به سود شرکت می‌باشد. حتی سهامداران نیز ممکن است مدیران دارای اعتمادبه‌نفس بیش‌ازحد را به مدیران منطقی و عقلایی که توانایی بیشتری دارند ترجیح دهند در این راستا استدلال بر این است که اعتمادبه‌نفس بیش‌ازحد مدیران اجرائی ارزش شرکت را به خاطر دست بالا گرفتن دقت اطلاعاتشان کاهش می‌دهد و به دلیل وجود این اعتمادبه‌نفس بیش‌ازحد در سطح مطلوب، انجام فعالیت‌هایی در راستای افزایش عملکرد مالی شرکت‌ها ضروری به نظر می‌آید و همچنین در صورت فقدان این ویژگی در مدیران و یا وجود سطح اعتمادبه‌نفس بالاتر از حد مطلوب، به ضرر شرکت‌ها تمام شود.

اطمینان بیش از حد مدیریت و ناهنجاری در سودهای گزارش شده

بیش اطمینانی یا اعتماد بیش از حد به خود را اعتقاد بی اساسی درباره توانایی‌های شناختی، قضاوت‌ها و استدلال شهودی فرد می‌توان تعریف کرد. مفهوم بیش اطمینانی در مجموعه وسیعی از بررسی‌ها و آزمایش‌های روان‌شناسانه از نوع شناختی بررسی شده است که نشان می‌دهد افراد هم درباره توانایی‌هایشان در پیش بینی و هم درباره دقت اطلاعات خود، برآورد بیش از اندازه ای دارند. چنین افرادی در تخمین احتمالات ضعیف عمل می‌کنند و اغلب رویدادهایی با احتمال وقوع بسیار کمتر از صد در صد را حتمی می‌دانند (پرزلی و ایت، ۲۰۱۳؛ پمپین، ۲۰۱۱). گفتنی است مشاغلی که به قضاوت بیشتر نیاز دارند، بیشتر از مشاغل دیگر دچار بیش اطمینانی می‌شوند؛ ضمن آنکه هر چه تخصص افراد بیشتر باشد، در معرض بیش اطمینانی بیشتری قرار می‌گیرند (خدای پور و محرومی، ۱۳۹۳). به طور خلاصه، گفتنی است افراد خود را از آنچه واقعا هستند، باهوش‌تر می‌پندارند و معتقدند اطلاعات بهتری در اختیار دارند؛ به عنوان مثال، برای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری در یک شرکت خاص، اغلب انتظار زیان را نادیده می‌گیرند و بعد در صورتی که شرکت، عملکرد ضعیفی داشته باشد، احساس تعجب و نارضایتی می‌کنند (پرزلی و ایت، ۲۰۱۳). ناهنجاری سود، پدیده‌ای جهانی

سود حسابداری یکی از مهمترین اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی می‌باشد که همواره مورد توجه گروه‌های مختلف استفاده‌کننده قرار گرفته است. از سود حسابداری به عنوان مبنایی برای سنجش کارایی مدیریت، ابزاری برای پیش‌بینی سودها و جریان‌های نقدی آتی، مبنایی برای تعیین مالیات و وسیله‌ای برای ارزیابی و قضاوت درباره تخصیص منابع یاد می‌شود (هندریکسن و ون بردا، ۱۳۸۵). این فرض که سود به عنوان منبع اصلی اطلاعات مختص شرکت است توسط تحقیقات تجربی (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۳)؛ لیو و همکاران (۲۰۰۲) که بیان گر آن است سرمایه‌گذاران به سود بیشتر از هر معیار دیگر ارزیابی عملکرد (نظیر سود سهام، جریان‌های نقدی یا شکل‌های دیگر سود مثل سود قبل از مالیات، بهره و استهلاک) اتکا می‌کنند، مورد پشتیبانی قرار گرفته است. همچنین نتایج تحقیقات حاکی از آن است که مدیران سود را به عنوان معیار اصلی مورد توجه سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران در نظر می‌گیرند (گراهام و همکاران، ۲۰۰۳). آغاز هزاره سوم با رسوایی‌های مالی در سطح بین‌الملل همراه شده است. این موضوع نگرانی‌هایی را در ارتباط با کیفیت گزارشگری مالی پدید آورده و انگشت اتهام به سوی گزارشگری مالی نشانه رفته است. علت اصلی این نگرانی‌ها را می‌توان در این موضوع جستجو کرد که مدیران شرکت‌ها با استفاده از تکنیک‌های حسابداری تا حد زیادی توان دستکاری گزارش‌های مالی و در رأس آن رقم "سود" را دارا می‌باشند. از این رو، این موضوع اهمیت پیدا می‌کند که سود گزارش شده حاصل عملکرد بنیادی شرکت است یا خیر. در پاسخ به این نگرانی‌ها، نهادهای ناظر از یک طرف و محققان از طرف دیگر بر این مقوله متمرکز شده‌اند. در سال‌های اخیر شاهد افزایش روزافزون تحقیقاتی هستیم که به موضوع ناهنجاری در سودهای حسابداری می‌پردازند (مرادی، ۱۳۹۴).

مبانی نظری پژوهش

خوش‌بینی مدیران یک ویژگی شخصیتی است که می‌تواند به صورت رفتاری نادرست و داشتن اعتقادات مثبت در رابطه با هر یک از جنبه‌های یک پیشامد در شرایط عدم اطمینان تعریف شود. مدیرانی که دارای اعتمادبه‌نفس بالا هستند اکثراً نسبت به تصمیمات خود و نتایج آن‌ها در زمینه تصمیمات سرمایه‌گذاری بسیار خوش‌بین هستند. پژوهش‌های هیتون (۲۰۰۲) نیز نشان داد که ریسک گزارشگری مالی در شرکت‌هایی که مدیران آن‌ها دارای خوش‌بینی هستند، شدیدتر است. هی و همکاران (۲۰۱۹) بیان می‌دارند که سطح مطلوبی از اعتمادبه‌نفس بیش‌ازحد مدیریت وجود دارد. زمانی که این سطح مطلوب حاصل بشود،

و پیشینه پژوهش از راه کتابخانه‌ای، مجلات و سایر سایت‌های معتبر در قالب قیاسی، و گردآوری داده‌ها برای تأیید و رد فرضیه‌ها از راه استقرایی صورت می‌پذیرد.

به دلیل نوع داده‌های مورد مطالعه، مقایسه هم‌زمان داده‌های مقطعی و طولی از روش الگوهای داده‌های ترکیبی (پانل دیتا) برای برآورد ضرایب و آزمون فرضیه‌ها استفاده شده است. ابتدا برای تعیین روش به کارگیری داده‌های ترکیبی و تشخیص همگن یا ناهمگن بودن آن‌ها از آزمون چاو استفاده شده است. فرضیه‌های آماری این آزمون به شرح زیر است:

$H_0 = \text{Pooled Data}$

$H_1 = \text{Panel Data}$

در این آزمون فرض صفر مبنی بر همگن بودن داده‌هاست و در صورت تأیید، می‌بایست کلیه داده‌ها را با یکدیگر ترکیب کرد و به وسیله یک رگرسیون کلاسیک تخمین پارامترها را انجام داد، در غیر این صورت داده‌ها را به صورت داده‌های پانلی در نظر گرفت. در صورتی که نتایج این آزمون مبنی بر به کارگیری داده‌ها به صورت داده‌های پانلی شود، می‌بایست برای تخمین مدل پژوهش از یکی از مدل‌های اثرات ثابت یا اثرات تصادفی استفاده شود. برای انتخاب یکی از دو مدل باید آزمون هاسمن اجرا شود. فرض صفر آزمون هاسمن مبنی بر مناسب بودن مدل اثرات تصادفی برای تخمین مدل‌های رگرسیونی داده‌های تابلویی است.

جامعه و نمونه آماری پژوهش

جامعه آماری این پژوهش در برگیرنده کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. دوره زمانی پژوهش از سال ۱۳۹۰ تا سال ۱۴۰۱ در نظر گرفته شده است. هم‌چنین در این پژوهش نمونه‌ای از شرکت‌ها براساس معیارهای زیر از جامعه آماری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انتخاب شده است:

الف) با توجه به دوره زمانی دسترسی به اطلاعات (۱۴۰۱-۱۳۹۰)، شرکت قبل از سال ۱۳۹۰ در بورس اوراق بهادار پذیرفته شده باشد و نام آن تا پایان سال ۱۴۰۱ از فهرست شرکت‌های یاد شده حذف نشده باشد؛

ب) به منظور افزایش توان هم‌سنجی و همسان‌سازی شرایط شرکت‌های انتخابی، سال مالی شرکت‌ها باید به پایان اسفند ماه هر سال منتهی شود؛

پ) به دلیل شفاف نبودن مرزبندی بین فعالیت‌های عملیاتی و تأمین مالی شرکت‌های مالی (شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی و ...)، این شرکت‌ها از نمونه حذف شده‌اند؛

در گزارشگری شرکت‌ها و یا گزارش اطلاعات مرتبط با سود است. مدیریت با تلاش برای نشان دادن کیفیت سود معقول بر اساس انتظارات سهامداران یا مطابق الزامات برای اخذ مجوز مربوط به قانون گذاران، به مدیریت سود اقدام می‌کند (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۸). گفتنی است ناهنجاری سود، وجوه اشتراک زیادی با کیفیت سود در ارزیابی سلامت مالی شرکت دارد (هسیه و همکاران، ۲۰۱۴)؛ به گونه‌ای که می‌توان گفت ناهنجاری سود بیشتر، کیفیت سود کمتری را در بر دارد؛ ناهنجاری سود به طور در خور توجهی، تحت تأثیر انتظارات درباره عملکرد و سودهای آینده است و بیش اطمینانی مدیریت در این انتظارات اثر می‌گذارد (ناظمی، ۲۰۱۰). وجود ویژگی بیش اطمینانی در مدیران در نحوه شناسایی سود و زیان و مبلغ دفتری دارایی‌ها و بدهی‌ها تأثیر گذار است؛ به گونه‌ای که می‌توان گفت بیش اطمینانی مدیران به افزایش هموارسازی سود نیز منجر خواهد شد (بولو و حسنی القار، ۱۳۹۸). هم‌چنین مدیران بیش اطمینان، بازده آینده ناشی از پروژه‌های سرمایه‌گذاری شرکت را بیشتر بر آورد و در چنین پروژه‌هایی، سرمایه‌گذاری بیشتری می‌کنند؛ بنابراین ممکن است زیان را به تأخیر بیندازند و برآوردهای خوش بینانه‌ای در تعیین ارزش دارایی‌های جاری و یا بلند مدت داشته باشند (رامشه و نظری، ۱۳۹۳). افزایش سرمایه‌گذاری در پروژه‌های سرمایه‌ای، مخارج سرمایه‌ای را افزایش می‌دهد؛ در نتیجه، هزینه استهلاک و دیگر هزینه‌های عملیاتی، افزایش و در نهایت، هزینه مالیات شرکت کاهش می‌یابد؛ به عبارت دیگر، اطمینان بیش از حد مدیریت، میزان سرمایه‌گذاری در طرح‌های کاهنده مالیات را افزایش می‌دهد و به افزایش پرهیز مالیاتی منجر می‌شود (عرب صالحی و هاشمی، ۱۳۹۴). به طور کلی، گفتنی است بیش اطمینانی به برآورد بیش از حد راجع به جریان‌های نقدی و سود آوری واحد تجاری منجر می‌شود. این موضوع در تصمیم‌های آنها، شامل تصمیم‌گیری درباره ناهنجاری سود می‌تواند تأثیر بگذارد. یکی دیگر از تبعات بیش اطمینانی مدیران این است که موجب می‌شود مدیران نسبت به عملکرد آینده شرکت‌ها خوش بین باشند و این امر، تمایل آنها را به انتشار سود پیش بینی شده افزایش می‌دهد. مدیران بیش اطمینان در مقایسه با دیگر مدیران، محافظه‌کاری کمتری در مقابل شناسایی کمتر از واقع در آمد و شناسایی بیشتر هزینه‌ها از خود نشان می‌دهند.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر ماهیت و محتوایی از نوع همبستگی و از نظر هدف کاربردی می‌باشد. انجام پژوهش در چارچوب استدلال‌های قیاسی - استقرایی صورت می‌پذیرد، بدین معنی که مبانی نظری

و در نهایت اقلام تعهدی اختیاری (DA) پس از تعیین NDA از طریق رابطه (۴) محاسبه می‌شود:

رابطه (۴)

$$DA_{i,t} - (TA_{i,t}/A_{i,t-1}) - NDA_{i,t}$$

با توجه به شاخص ایکل، شرکتی به عنوان هموارساز سود معرفی می‌شود که ضریب تغییرات سود به ضریب تغییرات درآمدهای آن کوچک‌تر از ۱ باشد به عبارت دیگر:

$$CY = \frac{CV\Delta I}{CV\Delta S} < 1$$

CVΔI : ضریب پراکندگی تغییرات سود در شرکت i در بازه

زمانی تحقیق

CVΔS : ضریب پراکندگی تغییرات فروش در شرکت i در بازه

زمانی تحقیق

اگر CY بزرگتر، مساوی یک باشد شرکت سود خود را هموار نکرده است و اگر CY کمتر از یک باشد، شرکت سود خود را هموار کرده است. گفتنی است، ضریب پراکندگی بر اساس نسبت انحراف معیار سود خالص یا فروش شرکت در دوره جاری به میانگین سود خالص یا فروش شرکت در دوره مورد بررسی، قابل اندازه‌گیری است (میردامادی، ۱۳۹۹).

در این پژوهش معیار اطمینان بیش از حد مدیریت متغیر مستقل است. معیارهای فوق به شرح زیر هستند:

بیش اطمینانی مدیران: رفتار مدیران از جنبه های مختلف در پژوهش های تجربی بررسی و مورد آزمون قرار می گیرد. یکی از جنبه های متفاوت عملکرد مدیران اطمینان بیش از حد آن ها در سرمایه گذاری بر روی دارایی ها است که به عنوان بیش اطمینانی (اعتمادی) مدیران مطرح شده است. بیش اطمینانی (اعتمادی) مدیران از طریق برآورد مدل زیر اندازه گیری می شود:

$$\Delta \text{Assets}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \Delta \text{Sales}_{it} + \varepsilon_{it}$$

در این مدل $\Delta \text{Assets}_{it}$ بیان گر تغییرات مجموع کل دارایی های سال جاری نسبت به سال قبل و ΔSales_{it} نشان دهنده تغییرات کل درآمدهای فروش سال جاری نسبت به سال قبل است. طبق مدل فوق آن بخش از تغییرات حجم دارایی ها که تحت تأثیر میزان فروش نیست، در مقادیر خطای مدل نشان داده می شوند. بنابراین معیار تشخیص میزان بیش اطمینانی (اعتمادی) مدیران اندازه های مقادیر خطای حاصل از برآورد مدل است. هر چه مقادیر خطای یک مدل برای یک شرکت بالاتر باشد، میزان بیش اطمینانی (اعتمادی) مدیران بیشتر است.

ت) شرکت‌هایی که اطلاعات آن‌ها برای محاسبه متغیرهای اولیه صورت‌های مالی ناقص بوده‌اند از نمونه حذف شده‌اند.

متغیرهای پژوهش

در این پژوهش ناهنجاری در سودهای گزارش شده متغیر وابسته است. برای این منظور از معیارهای دستکاری سود مدل جونز تعدیل شده و هموارسازی سود مدل ایکل بهره گرفته شد.

در مدل تعدیل شده جونز ابتدا اقلام تعهدی از رابطه (۱) محاسبه می‌گردد:

رابطه (۱)

$$TA_{t,i} = \Delta CA_{t,i} - \Delta CL_{t,i} - \Delta CASH_{t,i} + \Delta STD_{t,i} - DEP_{t,i}$$

TA = اقلام تعهدی شرکت i در سال t

$\Delta CA_{t,i}$ = تغییر در دارایی‌های جاری شرکت i بین سال t و t-1

$\Delta CL_{t,i}$ = تغییر در بدهی‌های جاری شرکت i بین سال t و t-1

$\Delta CASH_{t,i}$ = تغییر در وجه نقد شرکت i بین سال t و t-1

$\Delta STD_{t,i}$ = تغییر در حصة جاری بدهی‌های بلندمدت شرکت i

بین سال t و t-1

$DEP_{t,i}$ = هزینه استهلاک شرکت i در سال t

پس از محاسبه کل اقلام تعهدی، پارامترهای $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ به منظور تعیین اقلام تعهدی غیر اختیاری، از طریق رابطه (۲) برآورد می‌شوند.

رابطه (۲)

$$TA_{i,t}/A_{i,t-1} = \alpha_1(1/A_{i,t-1}) + \alpha_2[(\Delta REV_{i,t} - \Delta REC)/A_{i,t-1}] + \alpha_3(PPE_{it}/A_{i,t}) + \varepsilon_{it}$$

که داریم:

$TA_{i,t}$ = کل اقلام تعهدی شرکت i در سال t

$\Delta REV_{i,t}$ = تغییر در درآمد فروش شرکت i بین سال t و t-1

ΔREC = تغییر در حساب‌های دریافتی شرکت i بین سال t و t-1

PPE_{it} = ناخالص اموال، ماشین آلات و تجهیزات شرکت i در

سال t

$A_{i,t-1}$ = کل ارزش دفتری دارایی‌های شرکت i در سال t-1

ε_{it} = اثرات نامشخص عوامل تصادفی

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ = پارامترهای برآورد شده شرکت i

پس از محاسبه پارامترهای $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ از طریق روش حداقل مربعات طبق فرمول ذیل اقلام تعهدی غیراختیاری (NDA) از طریق رابطه (۳) تعیین می‌شود:

رابطه (۳)

$$NDA_{t,i} = \alpha_1(1/A_{i,t-1}) + \alpha_2[(\Delta REV_{i,t} - \Delta REC)/A_{i,t-1}] + \alpha_3(PPE_{i,t}/A_{i,t-1})$$

متغیرهای کنترلی

فروش ابتدای دوره / (فروش ابتدای دوره - فروش انتهای دوره)
 = رشد فروش
 - نرخ بازده دارایی
 بیانگر عملکرد شرکت است و از نسبت سود خالص به کل دارایی‌ها محاسبه می‌شود.
 کل دارایی‌ها / سود خالص = نرخ بازده دارایی‌ها

- اندازه شرکت
 اندازه شرکت عمدتاً معرف وضعیت شرکت از نظر سودآوری، حجم فعالیت و ارزش شرکت است و از طریق لگاریتم طبیعی ارزش دفتری کل دارایی‌ها محاسبه می‌شود.
 (ارزش دفتری کل دارایی‌ها) = LN = اندازه شرکت
 - اهرم مالی
 نماینده ریسک مالی شرکت است و از طریق نسبت ارزش دفتری کل بدهی‌ها به ارزش دفتری کل دارایی‌ها محاسبه می‌شود.
 کل دارایی‌ها / کل بدهی‌ها = اهرم مالی

آمار توصیفی

توصیف متغیرهای پژوهش به شرح نگاره ۲ ارائه می‌شود.

آزمون پایایی متغیرهای پژوهش

آزمون پایایی بر اساس آزمون ریشه‌واحد برای متغیرهای پژوهش در نگاره ۳ ارائه گردیده است:

- رشد فروش
 بیانگر وضعیت سودآوری شرکت است و از نسبت تفاضل مبلغ فروش انتهای دوره و مبلغ فروش ابتدای دوره بر مبلغ فروش ابتدای دوره حاصل می‌شود.

نگاره ۲. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	میانگین	میانه	کمینه	بیشینه	انحراف معیار	چولگی
معیار جونز تعدیل شده	۱۴/۴۶E-۱۶	-۰/۰۱۳۰۷۰	۱/۸۶۵۷۷۴	-۲/۲۹۶۷۱۶	۰/۱۹۵۰۶۸	۰/۲۳۹۶۳۲
اندازه شرکت	۱۴/۵۳۳۷۳	۱۴/۲۸۹۶۴	۲۱/۳۲۷۶۳	۱۰/۲۲۶۸۷	۱/۶۱۳۰۷۳	۰/۷۷۸۴۰۲
اهرم مالی	۰/۵۸۲۵۶۶	۰/۵۸۱۹۶۰	۲/۰۷۷۵۰۶	۰/۰۳۱۴۳۱	۰/۲۱۰۵۵۶	۰/۵۹۹۰۴۲
رشد فروش	۰/۳۳۱۴۲۳	۰/۲۴۶۲۵۶	۶/۵۵۵۰۵۸	-۰/۷۳۹۶۱۳	۰/۴۸۲۱۲۶	۲/۹۸۰۳۸۱
نرخ بازده دارایی	۰/۱۳۱۹۵۱	۰/۱۰۷۳۶۳	۰/۶۷۳۱۸۹	-۰/۵۸۱۱۴۱	۰/۱۴۶۹۰۹	۰/۵۰۵۹۷۰

فراوانی مشاهدات شاخص ایکل: ۶۸۶ سال - شرکت
 فراوانی مشاهدات معیار اطمینان بیش از حد: ۸۷۵ سال - شرکت

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نگاره ۳. آزمون پایایی متغیرهای پژوهش

نام آزمون	نام متغیر	آماره t	سطح معنی‌داری
آزمون ریشه واحد	معیار جونز تعدیل شده	-۲۱/۱۷۱۵۱	۰/۰۰۰۰
	شاخص ایکل	-۲۹/۶۴۲۹۱	۰/۰۰۰۰
	اطمینان بیش از حد مدیریت	-۳۷/۲۵۳۸۹	۰/۰۰۰۰
	اندازه شرکت	-۷/۳۰۷۰۸۰	۰/۰۰۰۰
	اهرم مالی	-۱۷/۱۵۸۳۵	۰/۰۰۰۰
	رشد فروش	-۹/۴۴۷۳۱۸	۰/۰۰۰۰
	نرخ بازده دارایی	-۹/۰۲۴۲۳۵	۰/۰۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

آزمون فرضیه اول پژوهش

یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش به شرح نگاره ۴ ارائه می‌شود.

سطح معنی‌داری برای تک تک متغیرها و هم‌چنین برای کل مدل در سطح اطمینان ۹۵ درصد محاسبه شده است. با توجه

مطابق یافته‌های حاصل از آزمون پایایی در نگاره ۳، به دلیل این‌که سطح معنی‌داری کمتر از ۵٪ است، می‌توان گفت این متغیرها طی دوره پژوهش در سطح پایا بوده است. پایایی بدین معنی است که میانگین و واریانس (پراکندگی) متغیرهای پژوهش در طول زمان ثابت بوده است.

نشان می‌دهد. همان‌طور که در نگاره ۴ مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آماره t برای متغیر اطمینان بیش از حد مدیریت از سطح خطای قابل قبول ۵ درصد بیشتر است، بنابراین وجود تأثیرگذاری معنی‌دار معیار اطمینان بیش از حد مدیریت بر معیار نخست - جونز تعدیل شده دستکاری سود - ناهنجاری در سودهای گزارش شده تأیید می‌شود و فرضیه اول پژوهش پذیرفته می‌شود. از بین متغیرهای کنترل، رشد فروش و نرخ بازده دارایی دارای تأثیرگذاری معنی‌دار می‌باشند.

به ضریب تعیین مدل برازش شده می‌توان ادعا کرد که ۱۴/۱۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته فرضیه پژوهش توسط متغیرهای مستقل و کنترل توضیح داده می‌شود. خودهمبستگی نقض یکی از فرض‌های استاندارد الگوی رگرسیون است و از آماره دوربین-واتسون می‌توان جهت تعیین بود و نبود خودهمبستگی در الگوی رگرسیون استفاده کرد. آماره دوربین - واتسون محاسبه شده (۲/۱۹۳) که بین ۱/۵-۲/۵ می‌باشد بیان‌گر عدم وجود خودهمبستگی است و استقلال باقی مانده‌های اجزای خطا را

نگاره ۴. آزمون فرضیه اول

نام متغیر	ضریب	انحراف استاندارد	آماره t	سطح معنی‌داری
متغیر وابسته: معیار جونز تعدیل شده				
اطمینان بیش از حد مدیریت	۰/۰۷۱۹۰۳	۰/۰۰۸۹۸۳	۸/۰۰۴۲۵۱	۰/۰۰۰۰
اندازه شرکت	-۰/۰۰۰۱۷۲	۰/۰۰۲۷۹۷	-۰/۰۶۱۴۲۰	۰/۹۵۱۰
اهرم مالی	-۰/۰۲۹۶۸۳	۰/۰۲۶۷۷۸	-۱/۱۰۸۴۷۹	۰/۲۶۷۸
رشد فروش	۰/۰۳۴۹۲۹	۰/۰۰۹۳۷۲	۳/۷۲۶۸۳۹	۰/۰۰۰۲
نرخ بازده دارایی	۰/۳۱۵۴۷۶	۰/۰۴۰۴۱۰	۷/۸۰۶۸۳۳	۰/۰۰۰۰
مقدار ثابت	-۰/۰۶۹۰۸۱	۰/۰۴۲۳۵۲	-۱/۶۳۱۱۲۲	۰/۱۰۳۰
ضریب تعیین: ۰/۱۴۱۷۷۰	آمار آزمون: ۵۸/۰۸۰۶۰ (۰/۰۰۰۰)	آماره دوربین واتسون: ۲/۱۹۳۴۵۳	آماره اف لیمر: ۱/۱۹۰۴۶۴ (۰/۰۶۷۵)	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در الگوی رگرسیون استفاده کرد. آماره دوربین - واتسون محاسبه شده (۱/۵۵۲) که بین ۱/۵-۲/۵ می‌باشد بیان‌گر عدم وجود خودهمبستگی است و استقلال باقی مانده‌های اجزای خطا را نشان می‌دهد. همان‌طور که در نگاره ۵ مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آماره t برای متغیر اطمینان بیش از حد مدیریت از سطح خطای قابل قبول ۵ درصد بیشتر است، بنابراین وجود تأثیرگذاری معنی‌دار معیار اطمینان بیش از حد مدیریت بر معیار دوم - ایکل دستکاری سود - ناهنجاری در سودهای گزارش شده تأیید نمی‌شود و فرضیه دوم پژوهش پذیرفته نمی‌شود. از بین متغیرهای کنترل، نرخ بازده دارایی دارای تأثیرگذاری معنی‌دار می‌باشند.

آزمون فرضیه دوم پژوهش

یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه دوم پژوهش به شرح نگاره ۵ ارایه می‌شود.

سطح معنی‌داری برای تک تک متغیرها و هم‌چنین برای کل مدل در سطح اطمینان ۹۵ درصد محاسبه شده است. با توجه به ضریب تعیین مدل برازش شده می‌توان ادعا کرد که ۲۴/۶۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته فرضیه پژوهش توسط متغیرهای مستقل و کنترل توضیح داده می‌شود. خودهمبستگی نقض یکی از فرض‌های استاندارد الگوی رگرسیون است و از آماره دوربین-واتسون می‌توان جهت تعیین بود و نبود خودهمبستگی

نگاره ۵. آزمون فرضیه دوم

نام متغیر	ضریب	انحراف استاندارد	آماره t	سطح معنی‌داری
متغیر وابسته: معیار ایکل				
مقدار ثابت	۰/۸۳۲۹۷۲	۰/۲۳۹۲۹۷	۳/۴۸۰۹۱۲	۰/۰۰۰۵
اطمینان بیش از حد مدیریت	-۰/۰۳۲۵۱۱	۰/۰۲۳۹۰۵	-۱/۳۵۹۹۸۸	۰/۱۷۴۰
اندازه شرکت	-۰/۰۱۹۵۴۷	۰/۰۱۵۳۰۹	-۱/۲۷۶۸۱۳	۰/۲۰۱۹
اهرم مالی	۰/۰۲۳۰۸۸	۰/۰۹۱۷۸۴	۰/۲۵۱۵۴۳	۰/۸۰۱۴

۰/۱۱۴۳	-۱/۵۸۰۰۳۱	۰/۰۲۵۸۲۳	-۱/۰۴۰۸۰۱	رشد فروش
۰/۰۰۰۰	-۸/۰۳۲۰۴۷	۰/۱۳۵۶۸۲	-۱/۰۸۹۸۰۳	نرخ بازده دارایی
آماره هاسمن: ۳/۳۵۶۸۹۰ (۰/۶۶۰۴)	آماره اف لیمر: ۱/۷۶۳۶۱۲ (۰/۰۰۰۰)	آماره دوربین واتسون: ۱/۵۵۲۸۰۸	آمار آزمون: ۳/۴۸۳۴۴۰ (۰/۰۰۰۰)	ضریب تعیین: ۰/۲۴۶۰۲۴

منبع: یافته های پژوهشگر

بحث و نتیجه گیری

بیش اطمینانی یا اعتماد بیش از حد به خود را می توان اعتقادی بی اساس درباره توانایی های شناختی، قضاوت ها و استدلال شهودی فرد تعریف کرد. مفهوم بیش اطمینانی در مجموعه وسیعی از بررسی ها و آزمایش های روان شناسانه از نوع شناختی بررسی شده است که نشان می دهد افراد هم درباره توانایی هایشان در پیش بینی و هم درباره دقت اطلاعات شان، برآوردی بیش از اندازه دارند. همچنین در تخمین احتمالات ضعیف عمل می کنند و اغلب رویدادهایی با احتمال وقوع بسیار کمتر از صد در صد را حتمی می دانند. به طور خلاصه می توان گفت اینگونه افراد خود را از آنچه در واقعیت هستند، باهوش تر می پندارند و بر این باورند که اطلاعات بهتری در اختیار دارند. برای مثال، هنگام تصمیم گیری به منظور سرمایه گذاری در شرکتی خاص، اغلب انتظار زیان را نادیده می گیرند و اگر شرکت عملکرد ضعیفی داشته باشد، احساس تعجب یا نارضایتی می کنند. مدیران بیش اطمینان در نتیجه این باور که آن ها اطلاعات ویژه ای در اختیار دارند و دیگران از آن بی بهره اند، دقت اطلاعات و به تبع آن، سودها و جریان های نقدی آتی واحد تجاری خود را بیش از حد تخمین می زنند و چشم انداز مثبتی از ریسک و بازده آتی شرکت دارند. مدیران بیش اطمینان احتمال و تأثیر رویدادهای مطلوب را بر جریان های نقدی شرکت بیشتر از واقعیت تخمین می زنند و آن را برای رویدادهای منفی کمتر از واقعیت ارزیابی می کنند. برخورداری از ویژگی بیش اطمینانی در مدیران بر نحوه شناسایی سود و زیان و مبلغ دفتری دارایی ها و بدهی ها تأثیر می گذارد. مدیران بیش اطمینان، بازده آتی پروژه های سرمایه گذاری شرکت را بیشتر برآورد می کنند. بنابراین ممکن است شناسایی زیان را به تأخیر بیندازند و برآوردهای خوشبینانه ای در تعیین ارزش دارایی های جاری یا بلندمدت داشته باشند. بیش اعتمادی مدیریت، یکی از مهم ترین مفاهیم مالی رفتاری مدرن است که هم در تئوری های مالی و هم روان شناسی جایگاه ویژه ای دارد. در سال های اخیر با ورود بحث روان شناسی به حوزه مالی و حسابداری یکی از عوامل شناخته شده در این حوزه، اعتماد بیش از اندازه مدیران است. مدیران در سازمان ها نقش رهبر،

مصلح و هدایت کننده امور مختلف، کنترل، نظارت و تصمیم گیری را بر عهده دارند. پژوهش هایی وجود دارد که نشان می دهد مدیران همواره انتخاب و تصمیمات عقلایی را برنگزیده و در این امر از تمایلات جانبدارانه خویش بهره برده اند. وجود ویژگی بیش اطمینانی در مدیران در نحوه شناسایی سود و زیان و مبلغ دفتری دارایی ها و بدهی ها تأثیر گذار است؛ به گونه ای که می توان گفت بیش اطمینانی مدیران به افزایش هموارسازی سود نیز منجر خواهد شد. همچنین مدیران بیش اطمینان، بازده آینده ناشی از پروژه های سرمایه گذاری شرکت را بیشتر برآورد و در چنین پروژه هایی، سرمایه گذاری بیشتری می کنند؛ بنابراین ممکن است زیان را به تأخیر بیندازند و برآوردهای خوش بینانه ای در تعیین ارزش دارایی های جاری و یا بلند مدت داشته باشند. افزایش سرمایه گذاری در پروژه های سرمایه ای، مخارج سرمایه ای را افزایش می دهد؛ در نتیجه، هزینه استهلاک و دیگر هزینه های عملیاتی، افزایش و در نهایت، هزینه مالیات شرکت کاهش می یابد؛ به عبارت دیگر، اطمینان بیش از حد مدیریت، میزان سرمایه گذاری در طرح های کاهنده مالیات را افزایش می دهد و به افزایش پرهیز مالیاتی منجر می شود. به طور کلی، گفتنی است بیش اطمینانی به برآورد بیش از حد راجع به جریان های نقدی و سود آوری واحد تجاری منجر می شود. این موضوع در تصمیم های آنها، شامل تصمیم گیری درباره مدیریت سود می تواند تأثیر بگذارد. یکی دیگر از تبعات بیش اطمینانی مدیران این است که موجب می شود مدیران نسبت به عملکرد آینده شرکت ها خوش بین باشند و این امر، تمایل آنها را به انتشار سود پیش بینی شده افزایش می دهد. مدیران بیش اطمینان در مقایسه با دیگر مدیران، محافظه کاری کمتری در مقابل شناسایی کمتر از واقع در آمد و شناسایی بیشتر هزینه ها از خود نشان می دهند.

برآوردها نقش اساسی در بکارگیری دستکاری در سودها بازی می کند. برای مثال، مدیران ارزش خالص باز یافتنی موجودی کالا را در بکارگیری قاعده اقل بهای تمام شده و بازار برای ارزشگذاری موجودی کالا برآورد می کنند. مدیران بیش اطمینان، بازده های آینده پروژه های شرکت را بیش برآورد می کنند. بنابراین ممکن است احتمال و بزرگی شوک های مثبت

مرادی، محمد (۱۳۹۴). طراحی مدل کیفیت سود در بورس اوراق بهادار تهران: با تأکید بر نقش اقلام تعهدی، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، ۷ (۲۵)، ۹۹ - ۷۶.

هندریکسن، الدان؛ ون بردا، مایکل (۱۹۹۲). تئوری های حسابداری، ترجمه علی پارسایان، جلد اول، انتشارات ترمه، تهران، ایران.

میردامادی، رقیه (۱۳۹۹). "بررسی تأثیر کیفیت افشا بر ارتباط بین هموارسازی سود و پاداش نقدی مدیران"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی.

Francis, J., Schipper, K., & Vincent, L. (2003). The relative and incremental explanatory power of earnings and alternative (to earnings) performance measures for returns. *Contemporary Accounting Research*, 20(1), 121-164.

Francis, J., Huang, A. H., Rajgopal, S., & Zang, A. Y. (2008). CEO reputation and earnings quality. *Contemporary accounting research*, 25(1), 109-147.

He, Y., Chen, C., & Hu, Y. (2019). Managerial overconfidence, internal financing, and investment efficiency: Evidence from China. *Research in International Business and Finance*, 47, 501-510.

Heaton, J. B. (2002). Managerial optimism and corporate finance. *FINANCIAL MANAGEMENT-TAMPA-*, 31(2; SEAS SUM), 33-46.

Hsieh, T. S., Bedard, J. C., & Johnstone, K. M. (2014). CEO overconfidence and earnings management during shifting regulatory regimes. *Journal of Business Finance & Accounting*, 41(9-10), 1243-1268.

Iu, J., Nissim, D., & Thomas, J. (2002). Equity valuation using multiples. *Journal of Accounting Research*, 40(1), 135-172.

Nazemi, A. M. (2010). Real earnings management based on Accounting figures accrual earnings management, *CPA Journal*, 114-119.

Pompian, M. M. (2012). *Behavioral finance and wealth management: how to build investment strategies that account for investor biases* (Vol. 667). John Wiley & Sons.

Presley, T. J., & Abbott, L. J. (2013). AIA submission: CEO overconfidence and the incidence of financial restatement. *Advances in accounting*, 29(1), 74-84.

به جریانات نقدی آینده حاصل از پروژه‌های فعلی را بیش برآورد و شوک‌های منفی در جریانات نقدی را کم برآورد کنند. بیش برآورد بازده‌های آینده با جریانات نقدی پروژه‌ها یا دارایی‌های جاری حداقل دو مفهوم در خصوص تصمیمات مدیران دارد. نخست اینکه احتمالاً مدیران بیش اطمینان شناسایی سود را شتاب بخشیده و شناسایی زبان را به تأخیر می‌اندازند. به علاوه هنگامی که آن‌ها تصمیم به شناسایی زبان می‌گیرند، احتمالاً بزرگی این زبان‌ها را کم برآورد می‌کنند. بنابراین بیش اطمینانی منجر به ناهنجاری در سودهای گزارشگری مالی کمتری خواهد شد. هدف این پژوهش تبیین تأثیر اطمینان بیش از حد مدیریت بر ناهنجاری در سودهای گزارش شده در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش نشان می‌دهد که معیار اطمینان بیش از حد مدیریت بر معیار نخست - جواز تعدیل شده - ناهنجاری در سودهای گزارش شده تأثیر معناداری دارد. نتیجه حاصله مطابق با پژوهش هسیه و همکاران (۲۰۱۴) است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم پژوهش نشان می‌دهد که معیار اطمینان بیش از حد مدیریت بر معیار دوم - شاخص ایکل - ناهنجاری در سودهای گزارش شده تأثیر معناداری ندارد. در راستای یافته های حاصل از پژوهش پیشنهاد می‌شود که ذی نفعان به کیفیت گزارشگری مالی و گزارش عملکرد مدیران و به تبع آن روند تداوم فعالیت شرکت ها نگاه ویژه ای داشته باشند تا موقع سرمایه گذاری و تأمین اعتبار لازم برای شرکت ها از حیث کسب بازدهی به مشکل برخورد نکنند. در راستای پژوهش های آتی پیشنهاد می‌شود بحث رقابت پذیری در سطح صنایع به عنوان متغیری تعدیل گر لحاظ شود.

فهرست منابع

بولو، قاسم؛ حسنی القار، مسعود (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین بیش اطمینانی مدیریت و تجدید ارزیابی صورت های مالی، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۲، ۷۰ - ۵۳.

خدای پور، احمد؛ محرومی، رامین (۱۳۹۳). هموارسازی سود، قیمت گذاری اشتباه سهام و سرمایه گذاری شرکت ها، مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۳ (۱۱)، ۲۹ - ۲۰.

رامشه، منیژه؛ ملانظری، مهناز (۱۳۹۳). بیش اطمینانی مدیریت و محافظه کاری حسابداری، دانش حسابداری، ۵ (۱۶)، ۷۹ - ۵۵.

عرب صالحی، مهدی؛ هاشمی، مجید (۱۳۹۴). تأثیر اطمینان بیش از حد مدیریتی بر اجتناب مالیاتی، بررسی های حسابداری و حسابرسی، ۲۲ (۱)، ۱۰۴ - ۸۵.

Accounting Knowledge & Management Auditing

Vol. 15/ No. 60/ Winter 2026

Explaining the effect of CEO overconfidence on abnormality in reported earnings

Mahnaz Eslamdoost Karbandi

Ph.D Student, Department of Accounting, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

mahnazeslamdoost@gmail.com

Ali Esmailzadeh

Department of Accounting, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author)

ali.esmaelzadeh@iauctb.ac.ir

Amir Reza Keyghobadi

Department of Accounting, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

acc1388@gmail.com

Farzaneh Heidarpour

Department of Accounting, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

fheidarpour@yahoo.com

Abstract

The main purpose of the research is to explain the effect of CEO overconfidence on the anomaly in the earnings reported in the firms admitted to the Tehran Stock Exchange. For this purpose, financial statement information of 147 firms in the period of 1390-1401 has been collected. Multivariate regression with panel data was used to test the hypotheses. Adjusted Jones criterion and Eikel criterion were used for abnormality in reported profits. The results of the first research hypothesis test show that CEO overconfidence criterion has a significant effect on the first criterion - adjusted Jones - abnormality in reported earnings. The results of the second hypothesis test of the research show that CEO overconfidence criterion has no significant effect on the second criterion - Ikel criterion - abnormality in reported earnings.

Key words: CEO overconfidence, earnings anomaly, Eckel criterion

